

Z CIZÍCH REVUI.

a) Revues francouzské.

Revue militaire générale.

(Prosinec 1923.)

Cm dt. Padova ni: **Un court historique de l'infanterie française.** Stručné dějiny francouzské pěchoty vyličený jsou ve třech kapitolách. V první od doby primitivní až do roku 1914; v druhé od 1914 do 1918; ve třetí podán obraz dnešního stavu.

Général Carnon: **La stratégie de Ludendorff sur le front russe.** Ludendorffova strategie na ruské frontě. Část druhá, od prosince 1914 do října 1915. Bitva u Augustova (7.—21. února), průlom u Gorlice—Tarnova. Nájezd v Kuronsko. Manévr obchvatný v červenci 1915. (Pokračování.)

Cm dt. P u j o: **L'infanterie allemande. Ses procédés de combat.** Německá pěchota a její bojové způsoby. Ofensiva. Všeobecné zásady. Rozčlenění ofensivní. Období ofensivního boje.

C pt. de Gaule: **L'Envers d'un décor.** (Dokončení.)

Bibliographie. — Revues étrangères.

La Revue d'Infanterie.

(Prosinec 1923.)

Les coups de main et les raids au cours de la Campagne de 1914—1918. Přepadení a nájezdy za světové války. Studie, jak tyto malé operace byly koncipovány, připravovány a vykonávány. Poskytují mnoho zajímavé látky pro pěchotu, poněvadž ji byly ukládány, a dají se z nich získati mnohá poučení pro kádry i vojsko.

J a n e t: **Les combats de la Fontenelle.** Boje u Fontenelle v červnu a červenci 1915. Německý útok ze 16. července 1915. Francouzský útok ze 24. července 1915. Výsledky. Příčiny úspěchu. Poučení.

Grenier: **Le nouveau règlement de manoeuvre de l'infanterie allemande.** Nový cvičný řád německé pěchoty. (Dokončení.) Prapor. Doplňky. Závěr.

Études d'emploi des Chars dans l'attaque d'un ennemi en position et

disposant de moyens importants. Studie o užití tanků při útoku nepříteli v postavení a disponujících důležitými prostředky. Všeobecný předpoklad. Zprávy o nepříteli. Útok armády. Útok armádního sboru. Útok divise. Terén pochodu přibližovacího. Postavení základní. Zásobování, odstraňování poruch a opravy.

Cpt. Basse: **Des unités cyclistes.** Jednotky cyklistické. Dnešní organizace. Doprava pěchoty na bicyklech. Požadavky pro budoucnost.

Cpt. Gamelon: **Principes d'automatisme exploités dans l'armement de petit calibre.** Zásady automatismu využití při zbraní o malé ráži. Běží o kulomet Hotchkissův vzoru 1914, kulometnou pušku vzoru 1915, automatickou pistolí ráže 765 mm. Definice automatické zbraně. Uskutečnění automatismu. Kulomet Coltův. Klasifikace zbraní automatických.

Cpt. Coutard: **Un nouveau Chapitre de l'Instruction des Cadres.** Nová kapitola o výcviku kádrů. Znalost a výchova vojska domorodého. (Pokrač.)

Revue de Cavalerie.

(Listopad—Prosinec 1923.)

Cpt. Gazin: **Essai d'emploi d'autos-mitrailleuses sur chenilles aux manœuvres de la Sarre.** Pokus o užití kulometů na housenkových traktorech za manévru u Sarry.

Missions à longue portée. Úkoly spojené s dlouhými pochody.

Cpt. Baillot: **Le rôle de la cavalerie à Waterloo.** Úloha jezdeckva u Waterloo. Průzkum před bitvou. Užití jezdeckva v bitvě. Úloha maršála Neye.

Lt.-col. Kleeberg: **Quelques opérations de cavalerie sur le front oriental.** Několik jezddeckých operací na frontě východní. Nájezd na Korosten (8.—12. října 1920).

Dassonville: **L'alimentation rationnelle et économique des chevaux de l'armée.** Úsporná výživa armádních koní.

Cpt. Arlabosse: **Notes sur le dressage du cheval en vue du jeu de la balle à cheval.** Poznámky o výcviku koně ke hře polo.

Revue d'Artillerie.

(Prosinec 1923.)

Cpt. Hurault: **Pourquoi l'armée a voulu du décigrade.** Proč si armáda přála rozdělení úhlů na desetiny.

Cmdt. Pichat: **Contribution à l'histoire de l'artillerie française.** Příspěvek k dějinám francouzského dělostřelectva. Dělostřelectvo za Ludvíka XIV. (konec XVII. století). (Pokrač.)

Cmdt. Schneider: **Emploi de l'artillerie légère puissante.** Užití leh-

kého dělostřelectva o velké ráži. Velké akce ofensivní. Přepadení. (Pokrač.)

Cmdt. Jourdanet: **Appareil pour la figuration du tir fusant.** Aparát pro znázornění střelby časované v prostoru omezeném.

Cpt. Govin: **Emploi des constructions graphiques et du calcul dans la préparation du tir.** Užití grafických konstrukcí a počtu k přípravě střelecké.

Cpt. Courbis: **Les tirs d'interdiction.** Střelba zabraňovací.

Cmdt. Laurent: **Les nouveaux règlements de l'artillerie allemande.** Nové předpisy německého dělostřelectva. Výcvik pěší. Škola boje. Škola střelecká.

Revue du Génie.

Listopad 1923.

Cpt. R. Villate: **La géologie à la guerre.** Geologie za války.

Cmdt. Lobligeois: **Étude de quelques détails de construction.** Studie o některých stavebních drobnostech.

Mjr. Wörten: **Les pionniers aux passages de rivières pendant la guerre mondiale.** Zákopníci při přechodu řek za světové války. Přeloženo z německého majorem Lazardem. Přechod Visly koncem července 1915, přechod Dunaje v Řijnu 1915, přechod Duny v září 1917, přechod Marny v červenci 1918.

Prosinec 1923.

Lt.-col. Tricaud: **Essai sur la fortification permanente actuelle.** Studie o stálém dnešním opevnění. Postupná defenzivní organizace Francie. Defenzivní organizace budoucnosti. Orgány budoucího opevnění. Organizace opevněného pásma. Celková organizace hranic. Závěr.

Cmdt. Morin: **Le Génie dans la manœuvre par automobile.** Ženie při manévru provedeném na automobilech. Užití automobilu u oddílů ostrážných. Strategická doprava armády.

Cmdt. Lazard: **Examen critique de la conférence du major Wörten sur les pionniers aux passages de rivières.** Kritika přednášky mjra Wörtena o zákopnicích při přechodu řek.

Cmdt. Roche: **Note sur la construction par le 7e régiment du génie d'un pont suspendu type Gisclard.** Poznámka o konstrukci visutého mostu typu Gisclardova provedená 7. plukem ženijním.

Revue Militaire Française.

(Prosinec 1923.)

Gén. Niessel: **Exercices de combat aériens.** Cvičení leteckého boje. Manévry letecké, které se konaly mezi dvěma pluky ve dnech 3.—8. července 1923.

Col. Lemoine: **Les éléments de la manœuvre.** Prvky manévru. Defen-

siva. Ofensiva proti pohyblivému se nepříteli. Závěr.

Lt.-col. Révol: **Vieux papiers, idées actuelles.** Staré papíry, nové myšlenky.

Cmdt. Grasset: **Une bataille de rencontre.** Bitva střetná u Ethé 22. srpna 1914.

Col. Brasse: **Notre théorie de 1914 sur la conduite des opérations et les leçons de la Guerre.** Naše theorie z roku 1914 o vedení operací a poučení válečná. Spojení prostředků. Theorie z r. 1914 a poučení ze světové války.

Cmdt. A. de Tarlé: **La doctrine de Monroe, son évolution et la panaméricanisme.** Doktrína Monroeova, její vývoj a panamerikanismus.

Revue d'Etudes Militaires.

Číslo z 15. list. 1923.

A. Doyen: **L'aspect politique et militaire des questions économiques.** Hospodářské otázky s hlediska politického a vojenského. Hospodářské cíle a umění vojenské. Příprava k válce s hlediska hospodářského. Činitel hospodářský přičina konfliktu. Nacionalismus hospodářský. Závěr.

Číslo z 1. ledna 1924.

Lanson: **Les États-Unis de 1865 à 1914.** Spojené státy od r. 1865 do roku 1914. Imperialismus americký. Nové zásady americké diplomacie. Závěr.

Les **Traité de Saint-Germain, de Trianon, de Neuilly, de Sévres.** Mírové smlouvy: St.-Germainská, Trianonská, Neuillyská a Sevréská. Klausule politické, vojenské, národohospodářské a finanční.

Revue des troupes coloniales. (Září—říjen 1923.)

Col. Mangeot: **La guerre au Soudan français.** Válka ve francouzském Sudanu. Zvláštnosti při vedení operací v hornaté krajině. Domorodci a jejich výzbroj. Útek na posici.

Cpt. Darroux: **Contribution à l'étude de la conquête de l'Est Africain Allemand.** Příspěvek ke studiu dobývání německé východní Afriky za světové války. Před válkou. Domorodé vojsko. Vojsko okupační. Výsledek operací

od počátku války až do července 1917. (Pokračování.)

Gén. Nogués: **L'action allemande en Indo-Chine.** Německá akce v Indo-číně. Tonkin 1918—1919.

Bulletin belge des Sciences Militaires. (Prosinec 1923.)

Les opérations de l'Armée belge. Operace belgické armády za světové války. Den 5. října 1914.

Mjr. Barthelemy: **Principes et méthodes de guerre. Guerre de Sécession d'Amérique (1861—1865).** Zásady a metody válečné. Válka americká osvobodovací. Bitva sedmidenní.

Gén.-mjr. Buisseret: **Le tir en marchant du fusil-mitrailleur.** Střelba z lehkého kulometu za pochodu. Úkoly pěchoty v boji. Podmínky, aby účinně vojsko mohlo postupovati. Vlastnosti lehkého kulometu. Zkušenosti získané. Morální účinek střelby. Technika střelby za pochodu.

Dackweiler: **Peut-on arrêter un avion en plein vol?** Můžeme zastavit letadlo v plném letu?

Erculisse: **La transformation du combustible solide en combustible liquide.** Přeměna hořlaviny pevné v tekutou. Jakost a vlastnosti produktů při destilaci uhlí. Chemické složení uhlí. Hypothesy o tom, jak se tvoří uhlí.

Instruction provisoire française sur les exercices et la manoeuvre de la cavalerie. Prozatímní předpis francouzský o výcviku a reální službě jezdecké. Všeobecné zásady. Škola bojového družstva, škola čety.

La Revue Maritime. (Prosinec 1923.)

Raulin: **Les trois Bouvet.** Dějiny tří lodí majících jméno Bouvet.

Cambron: **Historique du Lloyd's.** Dějiny instituce, jež přispěla k námořní nadvládě Anglie nad mořem. „Corporation of Lloyd's“.

C. Veu: **Combats de Noli.** Boje u Noli. (Dokončení.)

Hédérar: **L'île du Château-Rouge.** (Pokračování.) Středověké město.

Tra mouid: **L'autre guerre...** (Pokračování.)
Wf.

LITERÁRNÍ PŘEHLED.

Literatura česká.

Naše revoluce. Čtvrtletní historický sborník. Řídí Dr. Jaroslav Werstadt s redakčním kruhem. Vydává

Čsl. obec legionářská. Praha 1923. Ročník 1. Svazek 2—3.

Jestliže se tento historický sborník

dobře uvedl 1. svazkem,*) nezůstává ani druhé a třetí číslo pozadu. Redakce se snaží, aby věrně splnila slib daný v 1. svazku. Tak i dvojsvazek, právě vydaný, přináší opět mnoho cenného materiálu jak v člancích, tak i v referátech.

Dvojsvazek zahájen jest článkem ministra Dra Ed. Beneše: **Z diplomatického boje o naši samostatnost.** V podtitulu: „Prohlášení Anglie z 9. srpna 1918. — Naše první politická smlouva“. V článku vylučuje ministr Dr. Beneš jednání s anglickou vládou o uznání Národní rady v roce 1918 a československého revolučního hnutí (armády) i jeho výsledky. Uveden jest tu také překlad anglické deklarace z 9. srpna 1918, již se uznává Národní rada a československé vojsko, dále překlad první politické smlouvy uzavřené s anglickou vládou 3. září 1918. Oba tyto významné dokumenty byly z originálu ofotografovány a jsou k článku připojeny.

V dalším článku, nazvaném **„Náš poměr k Rusku za války a po válce“**, podán jest stenografický záznam o diskusí, provedené na stejné téma ve schůzi legionářských pracovníků, svolané ČSOL a konané v Praze dne 23. června 1923, se závěrem ministra Dra Ed. Beneše, který se též diskuse zúčastnil. Tento otisknutý záznam má pro dnešního i budoucího historika našeho zahraničního hnutí na Rusi nepopíratelnou cenu a zajímavost. Jednak přináší mnoho nových zpráv a svědectví účastníků o našem poměru k Rusku za války i po válce, jednak podává výklad, názor a soud těchto účastníků o prožitých událostech, zabarvený přirozeně — tu více, tam méně — jejich osobním přesvědčením či zaujetím národním, politickým a sociálním.

Otisknutý protokol legionářské diskuse o našem poměru k Rusku za války je důležitým dokumentem ve dvojím smyslu: tím, že přispívá k lepšímu poznání a pochopení historické skutečnosti, i tím, že ukazuje, jak se na svou historickou úlohu dívali její českoslovenští nositelé z odstupu několika let. Je ovšem přirozeno, že toto dnešní osvětlení a hodnocení událostí let 1918—1920 jeví mocný vliv a ohlas pozdějšího vývoje věci na Rusi, u nás i ve světě, a vnáší namnoze dnešní stanoviska a zkušenosti do doby a situace značně jiné. Redakce nepedrobuje vývody jednotlivých účastníků diskuse kritickému rozboru a ocenění se stanoviska historického. Zaznamenává je prozatím jako materiál. Neboť — správ-

ně řekl v diskusí Dr. Josef Kudela — „je jasno, že historický problém (jakým je náš poměr k Rusku za války) takovým meetingovým řešením nelze. Zde je nutno pracovat v archívech. To je jediný možný způsob, jak seriosně takový problém řešiti“ (str. 203).

Dr. Lev Sychrava uveřejňuje tu **„Poznámky k italským věcem“**. Jest to raport, o němž v poznámce autor praví, že psal jej v srpnu 1918 v Paříži pro předsedu ČSNR prof. Masaryka a pro Dra Ed. Beneše, jako vnitřní zprávu o právní a politické situaci československého hnutí v Itálii. Je to zajímavý dokument, jak autor tvoří si úsudek v prvních dnech tvoření italské části naší zahraniční armády.

Em. V. Voska v článku: **„Z účasti zaoceánského emigranta v československém odboji“** informuje o své bohaté činnosti, zejména výzvedně, při níž často získal významný dokument o německé a rakouské činnosti (připojeno je faksimile části depeše rakouského vyslance Dumby ve Washingtonu rakouskému ministru zahraničních věcí Buriánovi) a nejednou překazil mnohé německé plány. Dále píše o vyslání kurýrů (připojeno je faksimile kurýra Synáčka) a uveřejňuje proklamaci amerických Čechů k českým vojákům z roku 1915.

Následuje stať: **„Boj Vidně proti českému „panslavismu“ na počátku války“**. — „Tři úřední dokumenty z archivu naší politické emigrace“ (dokumenty přeložil Jos. Seinička); úvod k nim napsal Dr. J. Borovička. Jest to především nota arcivévody Bedřicha min. předsedovi o panslavistickém a státu nepřátelském hnutí v českých zemích a opatřeních, která by bylo třeba proti nim učiniti, dále odpovědi ministra vnitra Heinolda a min. předsedy Stürgkha. Dr. Borovička praví o těchto dokumentech, že nemají pro nás jen cenu materiálu pro poznání rakouské politiky na počátku války, ale „sloužily velmi dobře k tomu, aby vrhly ostré světlo na pravou podstatu rakouské velmoci a dohodovým státníkům osvětlily skutečné smýšlení slovanského obyvatelstva v habsburské monarchii“ (Str. 253.) Na tyto dokumenty díváme se jako na památky našeho osvobozeneckého boje v jeho začátcích.

V další části sborníku **„Menší články“** Dr. Jos. Kudela uveřejňuje **„Dvě kapitoly z historie polských legionů“**. Nejprve podle polské knihy H. Bagińskiego „Vojsko polské na východě“ (Varšava 1921) píše o „osudech prvního polského korpusu“ utvořeného v Rusku. Přehledně informuje tu Dr. Kudela o polském vojsku a jeho

*) Viz „Vojenské Rozhledy“, roč. IV., čís. 7—8, str. 376 n.

opravdu tragickým osudem. V druhém článku píše „o osudech Hallerovy brigády“, která se probíla z Haliče přes rakouskou frontu do Ruska a jež na Ukrajině kapitulovala před německým vojskem, s nímž se tu utkala. Příspěvky Dra Kudely jsou velmi důležité k poznání polského boje za svobodu.

Rovněž i další stat Dra Kudely: „**Plukovník Muravjov**“ je cenným příspěvkem a osvětluje poměry v Rusku v době sibiřské anabase a hlavně ovšem postavu Muravjova, který byl dosti dlouhou dobu vrchním velitelem rudé armády. — Pak následují referáty o knihách, které pojednávají o našem zahraničním hnutí nebo s ním aspoň mají vnitřní souvislost.

Již z tohoto referátu jest zřejmo, že „Naše revoluce“ stává se nepostradatelnou pomůckou všech, kdož zabývají se historií našeho odboje.

Dr. Tsch.

Památník čsl. rotmistřů z povolání k pátému výročí naší samostatnosti. Upravil Rudolf Hudec, redaktor „Hlasu národní obrany“. Vydán u příležitosti pětiletého trvání organizace a otevření spolkového domu. Nákl. Ústř. svazu čs. rotmistřů z pov. Praha 1923. Stran 815.

U příležitosti pětiletého výročí prohlášení našeho státu vydal čilý Svaz čs. rotmistřů z povolání, který rovněž slavil pětiletí svého trvání, tuto zajímavou a rovněž i důležitou publikaci s přehojnými obrazovými přílohami.

Tato publikace má dvojí účel: Chce

jednak zachytiti slovem i obrazem ony nezapomenutelné historické události, které provázely zrození našeho státu a při nichž naše národní vojsko zúčastnilo se způsobem vynikajícím, jednak podává podrobný a velice zajímavý i poučný obraz činnosti Ústředního svazu čs. rotmistřů z povolání za celé pětiletí. V poslední části podán jest přehled činnosti všech jednot Ústředního svazu.

Vydání Památník má cenu dokumentární. Obsahuje mnoho zajímavých a cenných vzpomínek z doby našeho zahraničního hnutí, státního převratu 28. října 1918 i z doby pozdější, četné projevy o úkolech a duchu naší armády, hlavně však obšírný a podrobný obraz organizační a kulturní činnosti Svazu. Historik našeho vojska bude musiti sáhnouti k této publikaci jako k důležitému pramenu. „Chceme se české veřejnosti pochlubit výsledky své dosažené práce a výchovy“. Tak čteme v předmluvě. Skutečně také vydání Památník jest Ústřednímu svazu rotmistřů z povolání jenom ke cti! A není také sporu o tom: Činnost Svazu jest velmi záslužná a její bilance nadmíru utěšená a plodná. Jeho kulturní práce může býti opravdu vzorem, jak také dokazují právě vydávané „**Osvětové Rozhledy**“, pečlivě redigovaná revue, věnující se otázkám kulturním a osvětové činnosti v naší armádě. Ústřednímu svazu přejeme mnoho zdaru k další práci!

Dr. Tsch.

Cizí literatura vojenská.

a) Francouzská.

Svazek XXXIII. francouzské **Revue de synthèse historique** přinesl několik příspěvků ke studiu dějin světové války s titulem: *Introduction à l'histoire de la guerre mondiale*. (Vydává Léopold Cerf, Paris, 12, rue Sainte-Anne.) Publikací o světové válce, a to publikací všeho druhu, vyšlo již mnoho, ale o organizaci práce velmi málo. A jest přece důležité, aby materiál byl zpracován a využit metodicky a kriticky. Již r. 1919 oznámila revue, že věnuje místo dějinám války, a to vzdálené minulosti ze zájmu filosofického a minulosti nedávné ze zájmu praktického. Tento svazek jest zatím první splátkou slibu. Podávají se v něm pracovníkům zprávy všeobecné a orientační, studie kritické o některých publikacích, hlavně politických a vojenských. Druhý svazek, který vyjde později, bude se týkat stránky hospodářské a mravní.

Pierre Caron ve své úvaze „**Sur l'étude de l'histoire de la guerre**“ (O studiu dějin světové války) mluví o podmínkách, za jakých dějiny světové války se píší a o orientaci, kterou dlužno těmto pracím dáti. Kdo ví, s jakými nesnázemi je spojeno badání historické a kdo doufal, uvažuje pokročilost vědy historické, že podmínky při studiu dějin války světové budou lepší, zmýlil se. I zde fantasie lidská má větší účast než ukázněné úsilí. Bylo snad aspoň možné uskutečnit monumentální dílo o světové válce pod egidou Společnosti národů. Ale i tento sen vyvanul. Vždyť i při nejpřípustnější snaze Společnosti nebyl by se za okolností poválečných uskutečnil. A tak každý stát pracuje na svůj vrub, ze svých vlastních prostředků a svým vlastním geniem. Autor omezuje se na stav a podmínky, za jakých se studuje světová válka ve Francii. Vášeň počá-

teční značně ochladla. Generace, které prožily válku, jsou unaveny a přejí si žít, nabrati síl. Přítomnost a budoucnost je zajímavější více než minulost. Článek o hospodářské rekonstrukci Evropy nebo o problému reparačním vzbudí pozornost větší než nejkrásnější kniha o bitvě na Marne 1914 nebo o břežnové ofenzivě 1918. Nakladatelé to vědí nejlépe. Čtenářů knih o válce značně ubylo. Proto také publikací samostatných i sbírek je stále méně. Vždyť ani není revue o světové válce, ani veliké sbírky dokumentů. Snaha historiků světové války jest zeslabována veřejností.

Druhá nesnáze jsou prameny archivní, jež jsou špatně prozkoumány, málo přístupné nebo vůbec nepřístupné, částečně jistě také zvolna mnohdy mizejí. Za války vzniklo dokumentů veliké množství, jež by všechny měly být bezpečně uschovány ve veřejných archívech. Dokumenty diplomatické jsou v ministerstvu zahraničí, a doufejme, že jsou všechny. Dokumenty vojenské jsou v ministerstvu války. Kolik jich jest a co se s nimi děje, zatím nelze říci, ale víme, že existují a že o jejich konservování je postaráno. Přístupné ovšem nejsou a v dohledné době nebudou. Pokud se týče dokumentů vydaných úřady civilními, není věc mnohem příznivější. Přístup k nim jest sice snadnější, ale jsou roztroušeny a ztrácejí se a mizejí tajemně neustále. Jest pravda, jde tu o tuny papíru. Ale ničení mělo by se dít podle plánu vypracovaného archiváři odborníky. Jest možné, že z těchto archivů nezůstane nic, nebo jen dokumenty bezcenné.

Naproti tomu pramenů tištěných jest nadprodukce. Zde zbývá provést gigantickou práci bibliografickou a kritickou. To všechno jsou věci, které nikterak nepovzbuzují k práci, ale podle autora nemají být překážkou. Dějiny války se psátí budou a již se píší. Překážky snad práci opoždí, ale nezastaví. Jest jen otázka, je-li možné při přísné vědecké metodě práci zkrátit a usnadnit.

Pracovník, jenž si učiní cílem vy-psátí dějiny světové války, musí se vyhnouti nebezpečí a pokušení přílišného rozpětí. Dějiny předválečné a poválečné k ní nepatří. Nesmí zapomenouti, že válka začala roku 1914 a byla zakončena mírem Versailleským. Tyto hranice musí být respektovány. Proto také se vyhne výkladům o důsledcích hospodářských, sociálních a politických.

Tyto hranice chronologické vytyčují také hranice logické. Všechny projevy činnosti účastníků států nepatří do dějin války, na př. fakta rázu intelektuálního nebo uměleckého. Stejně do dějin války nepatří dějiny neutrálních

států nebo těch, které sice přerušily styky diplomatické s Německem, ale války se neúčastnily. Jsou to snad názory mnohdy zneužívané, ale jest nezbytné s hlediska odborně historického je připomenouti.

Příprava k všeobecným dějinám světové války bude ještě velmi dlouho úlohou nevděčnou, poněvadž ještě mnoho a mnoho nevíme, a zprávy přirůstají denně. Bude k ní zapotřebí mnoho námahy a mnoho talentu. Snad tedy se uchopí práce v menším měřítku a vyberou za téma jen samostatnou část tohoto celku? Ale kde je vzít? Pro civilního historika je to obtížné, poněvadž nemá přístupu do vojenského archivu, který jest v rukou nejvyššího štábu a pravděpodobně nebude otevřen dříve než zemře poslední z vojevůdců, kteří se účastnili války. Vždyť archiv z roku 1870 není vlastně dodnes oficiálně otevřen. Se studiem fakt diplomatických není o nic lépe, poněvadž archivy zahraničního ministerstva jsou stejně hermeticky uzavřeny. Snad tedy studium rozsáhlého pole podmínek politických, sociálních a hospodářských, za nichž byla válka vedena? Ale o tomto předmětu připravuje se ohromné dílo o 45 svazcích z dotace Carnegieovy pro mezinárodní mír. Jest jisté, že dílo nebude definitivní, ani úplné, ale prozatím postačí. Co tedy zbývá? Podle autora jest to recenze a kritika a v té příčině pro svou důtklivost zasluhuje přednost práce bibliografická. Proč? Produkce knih a článků o válce jest ohromná. Až se za třicet let historikové, hodlající psátí dějiny světové války, postaví před tento materiál tištěný a před spousty materiálu archivního, nezmohou ho. Proto jim musíme připravit půdu. Mnoho, přemnoho z této literatury jest bezcenné. Na př. vypravování, memoáry, deníky a korespondence; co můžeme čekat od těchto dokumentů? Vypravování vojáků a subalterních důstojníků jest dnes již tolik, že by v historikovi vzbudila vážné rozpaky. Proč? Právě pro své množství. Zní to snad paradoxně, ale je tomu tak. Memoáry vojáků z doby revoluce a císařství mají cenu, poněvadž jsou vzácné, z doby světové války jsou skoro bezcenné, poněvadž jest jich nadbytek a poněvadž se opakují. Osvětlíme-li určitou část obrazu příliš ostře, jest větší zbytek obrazu ve stínu.

Lépe tomu není ani v literatuře polemické, jež jest příliš prudká a stranická. Také v nekonečné řadě autobiografií bude nezbytné učiniti radikální řez. Toto třídění a oceňování literatury neobejde se sice bez omylů, ale ty budou jen významu podřizované, poněvadž zde bude neustále možnost

v pochybných případech prameny přezkoušeti.

Kritická bibliografie bude tedy mít dvojitý cíl: negativní, vymýtití určité dokumenty jako bezcenné, a pozitivní, zdůraznění a ukázání na díla podstatná, vypracování seznam publikací oficiálních, tak roztržitých a přece tak důležitých, shromáždění prameny chronologicky, jak vznikaly v knihách, revuích, na tribuně parlamentní nebo v interviewech; práce ta bude nejen učená, ale také praktická a naznačí v katalogu, kde jsou prameny uloženy.

Tyto zajímavé postřehy o studiu dějin světové války jsou doplněny myšlenkami Marca Blocha o falešných zprávách za války (*Réflexions d'un historien sur les fausses nouvelles de la guerre*). Za světové války historikové se horlivě zajímali o psychologii svědectví. Je to věda zcela mladá, ne starší než dvacet let, a je přirozené, že její starší sestra, historická kritika, ji razila cestu. Ačkoli se dosud nevypracovala z počátků, poskytuje již dnes historikům cennou pomoc. Můžeme říci, že není spolehlivých svědků ani svědectví přesných ve všech částech. Studenti profesora Claparède v Ženevě dokázali experimentálně, že neznají architektury vestibulu své university, jako kdysi sv. Bernard neznal refektáře svého kláštera. V detailech hmotných bývají svědectví nejnepřesnější, jako by lidé denně chodili okolo známých věcí se zavřenýma očima. Jak máme věřit kronikářům popisujícím kostýmy, gesta, obřady a epizody válečné, když kolem nás není svědka, jenž by v paměti přesně udržel drobná fakta všedního života? Zásaditou psychologie svědectví budeme moci jednou očistití dovednou rukou minulost z omylů, jež ji zatemňují. Ale dílo kritické není v historii všechno. Omyl není pro historika jen něco, co musí vymýtit, ale je také předmětem jeho studia. Jak se rodí falešné zprávy a legendy a jak se rozšiřují? Historik, jenž se snaží je pochopit, obrací se přirozeně na dílny psychologů, ale dostane se mu ze zkušeností tam získaných náležitěho poučení? Autor se domnívá, že nikoli, a to z toho důvodu, poněvadž psychologie svědectví, jak byla až dodnes budována, vězí dosud v oblasti psychologie individuální. Ale falešné zprávy se rodí z psychologie kolektivní. Pokud však jde o vědomí kolektivní, jest experiment prakticky nemožný. Což však válka světová? Nebyl to ohromný experiment psychologie sociální a to neslýchaně bohatý? Falešné zprávy! Po více než čtyři léta se rodily všude, ve všech zemích, na všech frontách, zatemňující ducha nebo povzbuzující odvalu. Studovati tyto zvláštní plody

kolektivní představitosti vytkli si za úkol různí spisovatelé. Autor probírá kriticky hlavní práce tohoto oboru. Jest to především sedmisvazkové dílo doktora Luciena Graux: *Les Faussees Nouvelles de la Grande Guerre*, jež vycházelo v letech 1918 až 1920. Titul je plný slibů, ale obsah zklame. Je to obsírná kompilace, jež historikovi nestačí ani dokumentárně ani tím, jak si postavila problém. Dokumenty jsou čerpány jen z novin. Falešná zpráva novinářská má také jistě svou zajímavost, ale jest málo spontánní, pravidelně jen vyrobená za určitým cílem, aby působila na veřejné mínění. Jsou-li zprávy různých listů o téže události rozdílné, někdy snad překvapující a zábavné, není to novou ilustrací nedokonalosti lidského svědectví, poněvadž ve většině případů byla prostě napsána dříve než se stala. Knize pana Graux nedostává se kritiky pramenů. Falešné zprávy jsou otištěny bez ladu a skladu. Fronta střídá se pestré s vnitrozemím. O zvláštních podmínkách života zákopového, jenž byl tak plodnou půdou k rozšiřování falešných zpráv, není zde vůbec zmínky. Po tomto zklamání příjemně překvapí malá knížka Alberta Dauzat: *Légendes, prophéties et substitutions de la guerre*. Falešným zprávám jest v knize věnováno asi sto stran. Ani zde však není hlubokého studia, opřeného o vážnou kritiku pramenů, na něž máme právo v práci historické. Široká synthesa nebude možná, dokud dobré monografie nepřipraví materiál. Nám jest zapotřebi podrobných studií, pečlivě zpracovaných případů typických nebo určitých cyklů legendárních, sledovaných bezpečně na cestě vývoje. Tak snažili se pracovatí anglický historik O man a belgický sociolog Langenhove.

Historik O man, prezident Král. historické společnosti r. 1918, zvolil si za téma přednášky v plenární schůzi „Falešné zprávy“ a snažil se „podati příspěvek k psychologii pověstí zkouškou příhod, jež se staly za války“; viz C. W. O man: *Presidential Address-Transactions of the Royal Historical Society, Fourth Series, 1 (1918), str. 1. až 27.* Jest to pronikavá studie o falešné zprávě, jež vznikla v srpnu roku 1914 a šířila se nesmírně rychle po Anglii a Francii, že Rusko, tento nevyčerpatelný pramen lidského materiálu, vyslalo na pomoc desetitisíce vojáků, kteří byli vyloďeni podle jedné ve skotských přístavech, podle druhých v Marseille.

Čtvrtá studie, již se autor obírá, jest práce belgického sociologa Fernanda van Langenhove: *Comment naît un cycle de légendes, Francs-Tireurs et atrocités en Belgique* (vyšla

v Paříži 1916). Jest to dílo přísně metodické a hluboce psychologické, z prací o psychologii kolektivní stojí na prvním místě. Langenhove chtěl srovnat jen prameny německé, svědectví vojáků, články tiskové a oficiální protokoly. Většina těchto textů byla již dříve shromážděna v Německu samém, ale sloužila jen k obhajobě katolického kléru. Langenhove vzal je za základ, roztrídil metodicky, podrobil je vědecké kritice a vysvětlil mnoho legend, podle nichž Belgičané obojího pohlaví byli líčení jako krvelačná zvířata. Sila knihy spočívá v přesnosti vědecké kritiky a v jemnosti analytické. V ní se skutečně setkáváme s kolektivní duší. Langenhove krásně ukazuje, jak se v ní rodí legenda, falešná zpráva a jak se šíří do vnitrozemí v dopisech a zprávami raněných. Studovati zprávy z různých prostředí za různých období války, jejich vznik, jejich šíření, jejich přeměny, jest jedním z nejdůležitějších úkolů kolektivní psychologie. Válka posílení měla své legendy jako válka pohybná. Nic nebylo by poučejšího než sledovati je na jejich pouti. Zatím však nejnaléhavější jest sebrati materiál. Jest nejvyšší čas zahájit anketu o falešných zprávách za války, neboť hrozí čtyři léta patří již minulosti a generace, jež je prožily, počnou poznenáhlu mizeti. Válka byla ohromným experimentem psychologie sociální. Dlužno tedy využití všech jejích nauceň, jak to nejlépe dovedeme.

Potud druhý článek Marca Blocha. Následující dva články Camillea Blocha: **Centres d'études et de documentation pour l'histoire de la guerre** a Pierrea Renouvina: **La documentation de guerre à l'étranger** podávají přehled válečných dokumentů, kde a jak jsou uloženy ve Francii, ve Spojených Státech, v Anglii a Německu. Použil jsem jich jako pramenů spolu s jinými ke svému článku: „Kde a jak jsou uloženy dokumenty světové války“ v „Důstojnických Listech“ (č. 2. roč. 1924), na něž čtenáře odkazuji.

Příspěvky o válečném tisku napsali Pierre Renouvin (**Les principaux „Bulletins“ français et étrangers**) a Julien Cain (**Le Bureau français d'étude de presse étrangère et ses publications**). Studium tisku nemůže býti historikem zanedbáno. Denní informace, drobná fakta, nedostatek surovín a požívatin, drobnosti sociálního života, to všechno jsou věci, o nichž se v oficiálních zprávách a dokumentech nic nedovíme. I když censura, mnohdy neobratná, potlačí určité věci, jednoho potlačit nemůže, t. j. tónu, z něhož vane duch morálky, optimismu nebo pessimismu. Jedna věc ovšem jest obtížná. Kterak se probítí tímto ohromným materiálem? Na to by nestačil

lidský věk. Proto je třeba připravovati přehledy novinářských článků a bibliografie podle vzoru C. Blocha, jenž sestavil již první svazek: **Répertoire méthodique de la presse quotidienne française**, týkající se projevů veřejného mínění v pěti prvních měsících války (r. 1914). Nejdůležitější projevy pak lze nalézt ve zprávách o tisku (**Bulletins de presse**), jež vydávaly některé vlády za války. Dílo velmi důležité po všech stránkách uskutečnila kancelář zvaná **Bureau d'études de presse étrangère** v Paříži. Zmíníme se o něm později. Kromě toho **Bureau d'études de l'information diplomatique** uveřejňovala skoro denně pod titulem **Informations économiques** zprávy psané na stroji. Zajímavé jsou také práce zpravodajské služby Belfortské (**Service de renseignements de Belfort**), jež denně vydávala osm až deset listů psaných na stroji. Byly to hlavně poukazy na články z tisku německého. Tento Bulletin Belfortský měl veliký vliv na mínění francouzského stábu. **Bulletin de presse** snažil se podávati resumé z německých žurnálů vždy po dvou nebo po třech dnech. Pak přišla **Revue de presse**, která na 10 až 12 hustých stranách podávala výťahy z německých žurnálů i z listů krajinářských. Dnes jest to pracovní nástroj velmi cenný. **Bulletin Alsacien-Lorrain**, jenž týdně informoval podle německých žurnálů o Alsasku-Lotrinsku, jest znamenitým obrazem jeho života politického za války. Také v Bernu bylo **Bureau de presse Français**, jež zvláště studovalo německé žurnály. Každý den vydávalo dva exempláře (ráno a večer) psané na stroji. Kdo se zajímá o mocnosti centrální, najde prameny v **Documents sur la guerre**. Serie bulletinů politických není datována, ale počíná se asi v srpnu 1915. Přinášela každý měsíc obraz politického života německého a rakouského podle tisku. Někdy také končí zprávy dodatkem o Rusku podle informací německých. Tyto měsíční zprávy mají asi 100 listů psaných na stroji. Mimo to však existují zvláštní čísla těchto bulletinů, jež byla věnována určitým otázkám, na př.: podmínkám mírovým podle německých žurnálů z r. 1915, veřejnému mínění ve Spojených Státech atd. Serie bulletinů hospodářských počala vycházeti 22. září 1915 a jest vedena týmiž zásadami.

Tyto dokumenty nejsou sice prameny ke studiu války, ale poskytnou rychlou informaci pro první orientaci po žurnálech.

Předmětem úsilovné snahy ve Francii byl také tisk spojenecký a neutrální. Byly to hlavně tři bulletiny. Ve Švýcarsku za redakce francouzského vyslance vycházel od června 1915 **Bulletin de la presse suisse**. Denně byly stu-

dovány hlavní žurnály francouzské a německé. Nejcharakterističtější věci byly přímo překládány. Někdy byly připojovány krátké odkazy bibliografické. Zprávy byly rozděleny na politické, diplomatické, vojenské, hospodářské a finanční. Bulletin je pohodlným průvodcem pro toho, kdo chce studovat i švýcarské smlouvy se sousedy a vývoj veřejného ducha ve Švýcarsku za války.

V Athenách byl r. 1917 založen francouzský **Bulletin de la presse grecque**, jenž vycházel dvakrát denně průměrně na patnácti listech psaných na stroji. Dnes jest to příspěvek velmi vzácný, poněvadž jest nesnadné zaopatření úplné kolekce řeckých žurnálů.

V Petrohradě z podnětu Alberta Thomase počal vycházeti v dubnu 1917 **Bulletin de presse russe** a trval do konce r. 1918, kdy přinášel již zprávy o čtyřech žurnálech bolševických. Ačkoli nedokonalý, jest přece bulletin přehledem neocenitelným a namnoze jediným pramenem, poněvadž žurnály samy jsou dnes nedostupné.

Kromě Francie, všimaly si však tisku také **War Office** v Londýně, ministerstvo zahraničí v Římě, tisková služba nejvyššího velitelství v Německu, jež zřídily také studijní kanceláře a vydávaly denně své zprávy. Neméně pozoruhodné jest **Bureau documentaire belge**, jež trvalo od 21. září 1917 až do 13. listopadu 1918. Zprávy vztahovaly se na všechny žurnály belgické, které vycházely v obsazené Belgii, Holandsku, Anglii a Francii.

Organisace tiskové služby v Německu vznikla v březnu 1915. Byl to tak zvaný **Kriegspresseamt**, jenž byl podřízen přímo nejvyššímu velitelství. Kancelář byla rozdělena na tři sekce: **Inlandstelle** (tisk domácí), **Oberzensurstelle** a **Auslandstelle** (tisk zahraniční). Tato poslední kancelář vydávala **Nachrichten der Auslandspresse**, rozdělovala exempláře do hlavního stanu, několika žurnálům a několika významným osobám. Ale ani slůvko bulletinu nesmělo projíti bez autorisace cenzury. Na takovýto zásadách udržel se bulletin až do závěrečné krise. Teprve 21. října 1918 byla tisková služba odhata hlavnímu stanu a přidělena říšskému kanceláři — ovšem již trochu pozdě. Zprávy vycházely denně od 5. března 1915 do 31. července 1919. Výtahy jsou seřazené podle zemí, země v pořádku abecedním. V čele listu jsou všeobecné zprávy o nejdůležitějších otázkách mezinárodních. Mimo to rubriky zvláštní, vztahující se k různým otázkám časovým. Jedna z nich jest stálá a to: **Kriegskritik**, v níž jsou oceňovány úsudky neutrálních žurnálů o situaci vojenské.

— Wf.

(Příště dále.)

Herr, général: **L'artillerie. Ce qu'elle a été. Ce qu'elle est. Ce qu'elle doit être.** Paris 1923. Berger. (Dělostřelectvo, jaké bylo, jaké jest a jaké má býti.)

Osobnost autora stačila by k tomu, aby byl odůvodněn zájem, který se jeví o tuto knihu. Generál Herr, který velel dříve důležitým dělostřeleckým velitelstvím, velkým jednotkám, zastává od roku 1917 úřad generálního ředitele dělostřeleckého výcviku, později generálního inspektora této zbraně v zápolí a v poli, a můžeme říci, že od této doby veškeré otázky týkající se dělostřelectva byly studovány za jeho dozoru.

Dílo počíná srovnáním dělostřelectva francouzského a německého na počátku války, jeho metod a směrů.

Rozsáhlá stať jest potom věnována vývoji dělostřelectva ve válce, kdy veliké bitvy znamenají jednotlivé etapy v tomto vývoji, který pokračuje v době míru. Jakých forem nabude tento vývoj v budoucnosti, jaký bude charakter příští války? Není možno jej předvídati tak, abychom měli nějakou záruku jistoty. Opatrnost však velí, abychom se prozatím přidrželi naučení z války.

Dělostřelectvo armády v budoucnosti musí tedy býti četnější a mocnější. Není však možno dosáhnouti plně v míru takového dělostřelectva. Mírová organisace staví nás před velice četné a různé problémy, z nichž nejdůležitější jest problém průmyslové mobilisace.

Dílo generála Herra svými závěry, které autor vyvodil z minulosti, a náhledy, které navrhuje pro budoucnost, jest významným doplněním ke studiím, které se konají ve všech zemích o nové organisaci vojenských sil.

Úkoly a použití dělostřelectva na železnicích.

Základní vlastnosti dělostřelectva na železnicích jsou tyto: veliká strategická pohyblivost, pokud běží o velice značnou váhu materiálu a velice jednoduché zásobování. Zvláště hodí se tedy k rychlému zesílení kterékoli části fronty; jest rovněž možno dobře ho použiti při krycích operacích. Toto dělostřelectvo skládalo se za války ze všech možných děl bez dobře sestaveného plánu, aniž by bylo co nejlépe využito materiálu, jenž byl po ruce. Záleží tedy na tom, aby bylo postaveno na základy rozumově odůvodněné. Autor dospívá k tomu závěru, že dělostřelectvo na železnicích mělo by se skládati ze tří kategorií:

1. Z dělostřelectva se značně velikou donosností.

2. Ze zabraňovacího dělostřelectva, které jest určeno k tomu, aby působilo v týlu bojště.

3. Z dělostřelectva, které se účastní přímo bitvy.

Když byl potom autor vzal za podklad situaci na francouzské frontě za německých útoků v březnu a dubnu

roku 1918, studuje použití dělostřelectva a praví, že každá druhá armáda měla by utvořit dělostřelectvo na železnicích, které by bylo sestaveno podle zásad, které vykládá, a současně z toho dedukuje četné poznatky, které by se daly s výhodou uskutečnit.

b) německá.

Generaloberst Helmuth v. Moltke: **Erinnerungen, Briefe, Dokumente. 1877—1916.**

Ein Bild vom Kriegsausbruch, erster Kriegsführung und Persönlichkeit des ersten militärischen Führers des Krieges. Herausgegeben und mit einem Vorwort versehen von Eliza von Moltke. — Stuttgart, Verlag „Der kommende Tag A. G.“ — 1922, 8°, str. XV + 456, 3 v. obraz. Cena neudána.

K četným zástupcům a obhájcem císařského Německa usilujících nalézt nové prameny, jimiž má být dokázána nevina Německa, přistupuje vdova po náčelníku hlavního štábu bývalé německé armády a vydává zde výběr jeho zápisků, dopisů atd. od 1. září r. 1877 do listopadu 1914. Důvodem pro vydání těchto soukromých dopisů má být jakási očista Moltkeho z výtky jeho domnělé nerozhodnosti a neschopnosti. Kniha dovoluje nahlédnouti do duše muže, v jehož rukách spočíval kdysi osud německé velkoříše. Julius — tak zval ho císař Vilém II. — synovec Moltkeho z let 1866 a 1870/1 nebyl zajisté žádným geniem, zato však dobrým pozorovatelem a obratným stylistou; z jeho dopisů vyznačuje značná poetická erudice, jeho skvělá líčení přímo čtenáře překvapují. Byl to čistý morální zjev, důstojník s nevšedním duševním vzděláním, věrný pracovník srdnaté a zmužilé povahy. Je podivuhodné, pro co vše měl zájem: píše o Goethově „Faustu“ v prostých, ale přec hluboce citěných myšlenkách, čte a promlouvá o Carlyle-ovi, Eduardu Hartmannovi, Chamberlainovi, líčí sbírky obrazů, které v cizích městech viděl, je jemnocitným mužem tichého rozvažování, dobrým otcem rodiny, pozorným pobočníkem a užasně pracovitým důstojníkem generálního štábu. Staršímu Moltkemu byl v mládí přidělen, doprovázel ho na cestách, pak byl určen jako křídelní pobočník Viléma II., byl častokrát v Rusku, stal se dědicem Schlieffenovým v generálním štábu; tím připadl mu úkol provést velkolepé teoretické plány svého předchůdce prvou armádou světa. Moltke byl z oněch vyšších generálů, kteří neváhali svobodně vyjádřit své mínění panovačnmu, mnohdy beztaktnému panovníku. Dne 2. srpna 1914 radil se císař s říšským

kancleřem a Moltkem o válečném plánu. Moltke obhajoval Schlieffenův plán, císař chtěl koncentrovat veškeré vojsko na východě. Po debatě musil císař od svého záměru ustoupit a učinil tak slovy nanejvýše beztaktnými: „Váš ujec odpověděl by jinak.“ Téhož dne nařizuje Vilém proti vůli Moltkeho změnu jisté operace, která měla pojistit mobilisaci a strategický nástup německé armády na západní frontě. Za 2 hodiny musil být rozkaz opět odvolán. S takým pocitem trpkosti a podlomené důvěry počal Moltke válku, která měla rozhodnouti o budoucnosti Evropy Dne 7. září píše: „Dnes jest rozhodný den; veškerá naše vojska bojují od věřejšího dne na frontě od Paříže až po Horní Alsasko.“ Dne 8. září: „Před mým zrakem vyvstávají jako černá zeď strašlivé potíže naší situace...“ Dne 9. září: „Vede se nám zle. Boje na východě od Paříže nedopadnou pro nás příznivě. Jedna z našich armád musí ustoupit, ostatní musí ji následovati. Tak mnohoslibný počátek války mění se v nezdar! Musíme se zardousit v boji mezi východem a západem. Jak tomu bylo jinak na počátku války, po prvních skvělých vítězstvích. — Trpké zklamání přichází a jak budeme musit platit za vše, co je zničeno! Ovšem tažení není ještě ztraceno, ani pro nás, ani pro Francouze, ale francouzský elán, který již uhasínal, opětne mohutně vzplanul, a bojím se, že náš národ ve svém vítězném opojení toho neštěstí nesnese!“

Dne 3. listopadu stal se Falkenhayn náčelníkem štábu. Moltke neustal podávat panovníkovi svá memoranda; radil odstraniti Falkenhayna, zesíliti Hindenburgovu armádu a naříditi přísný úsporný systém v potřebě poživatin. Císař však nedbal jeho rad.

Moltke byl reprezentantem generace, jež opojena vítězstvími svých předků, považovala válku za historicky nutnou pro vývoj lidské kultury, mír však za pouhé ošklivé přerušení tohoto vývoje; byla to generace, již byla skoro stejně znějící německá slova „Krieg“ a „Sieg“ totožnými pojmy, která, spoléhajíc na skvělé dřívější válečné úspěchy, počala válku bez jakýchkoli vrtolů a výčitek svědomí.

—xy—